

סוכות

סימן תרכ"ה מצוות סוכה

טעם מצוות סוכה

א. בסכת תשבו שבעת ימים וגו' כי בסכות הושבתי את בני ישראל, הם ענני כבוד שהקיפם בהם לבל יכם שרב ושמשי¹.

זמן בנייתה

ב. המדקדקים מתחילים מיד במוצאי כיפור בעשית הסוכה כדי לצאת ממצוה למצוה גם אם אין מסיימים בנייתה בלילה, ומ"מ מצוה לתקן הסוכה כולה ולסיימה למחרת יום הכיפורים, כי מצוה הבאה לידו אל יחמיצנה².

סימן תרכ"ו סוכה תחת האילן

סוכה תחת האילן

- א. כתוב בתורה "בסכת תשבו" חסר ו', וביארו חז"ל "סכך אחד אמר רחמנא ולא שני סככין", היינו שיהיה על הסוכה רק קירוי אחד ולא יסוך עליו בשני קירויין, לא בסוכה שתחת סוכה ואפילו שבשניהם סכך כשר, וכן לא תחת הבית או אילן אפילו שתחתיהם בנה סוכה כשרה עם סכך כשר.
- ב. פסול של שני סככין הוא רק בצלתה של עליונה מרובה מחמתה, שאז נחשב לקירוי³.
- ג. הבונה סוכה כשרה עם סכך כשר ומעל סוכתו יש אילן המצל על הסוכה אפילו מרחוק, אם האילן צלתו מרובה מחמתו הסוכה פסולה לכו"ע, משום שני סככין⁴.
- ד. אם האילן חמתו מרובה מצילתו, נאמרו שני דעות בשו"ע, ו"א כל שחמתה מרובה מצלתה האילן נעשה כאינו והסוכה כשרה כל שיש בה סכך כדין, היינו שצלתה מרובה מחמתה גם בלי האילן, ו"א שכל מה שכנגד ענפי האילן למטה בסכך נחשב כסכך פסול, כיון שענפי האילן הם סכך פסול⁵, ואם לכשתסיר את הפסול עדיין יש די סכך כשר להיות צלתה מרובה מחמתה, כשר, והלכה כ"א בתרא.

נותן טעם

¹ כתב הב"ח שחייב לכוון בזמן הישיבה בסוכה את טעם המצווה, וטעמה הוא לא רק שהושיב אותנו בסוכות במדבר, אלא שהושיב אותנו בסוכות בזמן שהוציא אותנו ממצרים, דהיינו שעיקר המצווה היא זכירת יציאת מצרים, אמנם הט"ז כתב שעיקר המצווה לזכור את הנס שהקיף אותנו בענני כבוד, והזכירה לעצם הנס של העננים, ולכן כדי לצאת ידי המצווה כתיקנה יכוון את שני הדברים וגם יאמר אותם, שמקיים מצוות סוכה זכר לענני הכבוד עצמם שזה היה נס, וגם זכר לעצם יציאת מצרים, (שנחלקו ר"ע ור"א, ור"ע סובר זכר לסוכות ממש שהושיב אותנו בהם, ור"א סובר שזכר לענני כבוד שהקיפנו בהם, והטור נקט כר"א עיין טעם בגר"א, וביאר הט"ז שלר"ע המצווה הוא זכר ליציאת מצרים ממש, אבל לר"א הזכר הוא לענני כבוד ממש).

והנה צריך ביאור מה זיכרון גדול צריך לזה שהושיב אותנו בסוכות ממש, ואפילו ענני כבוד צ"ב הגם שהוא נס גדול וטובה גדולה מ"מ היה צריך שיהיה גם חג על המון, וחג על הבאר, וחג על מלחמת עמלק ועוד, ומזה שקשה על מאן דאמר שהוא זכר לסוכות ממש, כך גם קשה כל הענין של סוכה ואפילו אם הוא זכר לענני כבוד, ונראה הביאור בטעם מצוות סוכה, הנה עם ישראל יוצא ממצרים והוא במ"ט שערי טומאה, כאדם המתחיל חזרה בתשובה, ויחשוב וידמה אדם בלבו כמה כשלונות ועגמות נפש היה נמנע, וכמה טובה היה מושפע, אם לכל אדם החוזר בתשובה היה בא אדם בדרגה רמה מאוד, דבוק לבוראו ומלא בקנין תורה, והיה משכיל לדבר אל הפחות ולהורות לו את כל הדרך וגם בלא חשש שהוא עצמו ירד בדרגתו, הרי פגעים רבים בדברי הימים היו נמנעים והגואל ודאי היה בא, כי היו נמנעים ריבוי האגודות והשיטות ומכללם גם טעויות, הנה זה שעשה לנו הבורא כשהיינו במ"ט שערי טומאה ובדרך העולה עד הר סיני וכן במדבר הושיב אותנו להגן עלינו, ולהכניס את עמו בכלל הגבוהים תוך מחנה שכינה לכל אחד מישראל, הרי אין טובה גדולה מזו כי זה כולל כל עבודת האדם ואת עם ישראל כולו יחד, והוא ממש כמו ענין ארבעת המינים מהאתרוג ועד הערבה, ובלא זה הרי נחלקים הפחותים ומתגלגל הדבר לשיטה חדשה אשר חוץ למסילה.

וזאת הטובה עשה לנו ה' לא להיות בחיסרון זה למי שאמת מבקש קירבת בוראו, אחר שכולנו בעלי תשובה אחר יום הכיפורים, ואוחזים להיות אחוזים בדרגות ששם רצוננו להיות, ועזר נפלא נתן בידנו והוא קדושת הסוכה להיות תוך ענני הכבוד, שכל הגוף במחנה שכינה, ואיך לא יהיה בשמחה.

² רמ"א, מבואר במשנ"ב.

³ משנ"ב (ס"ק ר'), שהביא בסוף דבריו באילן שחמתה מרובה מצילתה שהוא סכך פסול, ולא נקט שנחשב שני סככין.

⁴ ולי"א השני שיובא לקמן, פסול גם בגלל סכך פסול.

⁵ ולא בגלל שני סככין, כי פסול שני סככין הוא רק בצלתה מרובה מחמתה, משנ"ב (ס"ק ר').

ישיבה תחת מה שכנגד האילן

- ה. הבונה סוכה תחת האילן, והאילן חמתו מרובה מצלתו, לדעת הי"א השני שכל מה שכנגד ענפי האילן למטה בסכך נחשב כסכך פסול, ואם כשתסיר את הפסול עדיין יש די סכך כשר להיות צלתה מרובה מחמתה, הסוכה כשרה כאמור לעיל, ויכול לישב אפילו תחת מקום הענפים⁶ או רצועות הבטון וכדומה.
- ו. אם הענפים או רצועות בטון שמעל הסוכה רחבים ד', דינו כדין כל סכך פסול ברוחב ד', או רוחב ג' למחמירים, המפורש בסימן תרל"ב.

לבוד להחמיר, ודין סורגים, חבלי כביסה, רשת וכדומה, המצלים על הסוכה

- ז. הלכה למשה מסיני שאומרים לבוד לסתום הפתוח כל שיש פחות מג' טפחים בין פס לפס, דעת הב"ח שאומרים לבוד גם להחמיר⁷, ולכן סורגים או רשת שמעל הסוכה, גם אם לא נפסלת הסוכה מדין סוכה שתחת האילן, כי יש די סכך כשר, יש לחשוש גם לדעת הב"ח שאם יש פחות מג' טפחים בין פס לפס של הסורגים, או רשת, נחשב הכל כסתום וכתקרה ופוסל את הסוכה.
- ח. בחבלי כביסה יש להכשיר, הואיל והרווח שבין החבלים עשוי לשימוש של תליית הכביסה, על כן אין להחשיבו לסתום⁸.
- ט. כשהסכך יושב על דבר שאין ראוי לסיכוך, ויש בין פס לפס פחות מג' טפחים, גם לדעת הב"ח אין כאן לבוד הואיל והסכך ממלא את החלל שבין הפסים מלמעלה⁹.

סוכה תחת גג, כשמסיר הגג אחר כך, תעשה ולא מן העשוי

- י. לבנות סוכה שלימה עם דפנות וסכך כשר, תחת גג, ואחר כך מסיר את הגג, הסוכה כשרה¹⁰.
- יא. לבנות סוכה שלימה עם דפנות וסכך כשר, תחת גג העשוי לפתוח ולסגור, ואחר כך פותח את הגג, יש פוסקים שפסלו משום תעשה ולא מן העשוי¹¹.

נותן טעם

⁶ שער הציון (ס"ק כ"ב), שאין צריך לצמצם שלא לישב תחת הלאטי"ש כי מסתמא אין ברחבן ארבעה טפחים, ועיין גם שעה"צ (אות כ'), וראה שו"ע (סימן תרל"ב סעיף א') וגם למחמירים שם הוא רק להחמיר בג' טפחים סכך פסול אך לא בפחות, ומה שכתב במשנ"ב (כאן אות י"ז) שיותר לישב תחת העצים שמחזיקים את הרעפים כי עשה מעשה בהסרת הרעפים, ומשמע שבלא מעשה שמכשיר את העצים אסור לישב תחתם גם באופן שהסוכה כשרה, יש לישב הלשון.

⁷ שלטי גיבורים (ד' ע"ב) משם ריא"ז, וכן כתב הב"ח ובביכורי יעקב הסיק שיש לחוש לדעת הב"ח, וכן הביא במשנ"ב (י"ז) ובשער הציון (כ"ג), והט"ז מחמיר שיהיו פחות מד' טפחים בין פס לפס, ובשער הציון (שם) הביא שלא חששו לזה האחרונים כלל.

⁸ מנחת שלמה (מהדו"ק סימן צ"א ס"ק י"ט). ובמנחת יצחק (חלק ח' סימן נ"ו) החמיר בזה.

⁹ משנ"ב (י"ז) ושער הציון (כ"ה).

¹⁰ רמ"א (סעיף ב'), והב"ח פסל. עיקר דין תעשה ולא מן העשוי בסוכה מבואר בחוטט בגדיש (סימן תרל"ה סעיף א').

¹¹ הרמ"א (סעיף ג') הכשיר. אמנם הב"ח המג"א אליה רבה ושאר אחרונים פסלו, ובשער הציון (כ"ו) הביא טעם מהמג"א לחלק בין בנה תחת בית שמסיר את הגג שהוא מעשה חשוב, וזה ציור הרמ"א בסעיף ב', לבין בנה תחת גג העשוי לפתוח ולסגור שאין הפתיחה מעשה חשוב ופסול משום תעשה ולא מן העשוי, וזה ציור שהביא הרמ"א בסעיף ג', אלא שהרמ"א מכשיר בשני האופנים.